

5. Instrumente și metode de lucru ale profesorului de istorie. Metode și tehnici privind predarea istoriei secolului XX

Noua etapă de dezvoltare a școlii românești, lecția de istorie trebuie să fie restructurată fundamental și mai ales adaptată noilor cerințe ale actului educațional. Pentru aceasta profesorul de istorie își schimbă total rolul pe care l-a avut prin tradiție în clasă. Astfel, el devine moderator al unei dezbateri de idei din clasă, motivează și stimulează elevii, încurajează elevii să își formuleze opiniile, devine un ghid al elevilor pe drumul către punerea în valoare a abilităților lor.

Noile metode interactive presupun deplasarea centrului de greutate de la profesor către elev, care trebuie determinat să formuleze opinii argumentate, să își formeze deprinderi durabile de muncă intelectuală, să înțeleagă logica evenimentelor, să deprindă tehnicile de lucru în echipă.

Metodele interactive sunt consumatoare de timp, dar, în final, achizițiile elevilor contează cel mai mult și merită efortul. Dintre acestea menționăm:

Ciorchinele

Este o metodă de brainstorming neliniară care stimulează găsirea conexiunilor dintre idei. Poate fi utilizat atât în evocare prin inventarierea cunoștințelor elevilor, cât și în etapa de reflexie.

Etape:

1. Se scrie un cuvânt / temă (care urmează a fi cercetat) în mijlocul tablei sau a foi de hârtie;
2. Se notează toate ideile, sintagmele sau cunoștințele care vă vin în minte în legătură cu tema respectivă în jurul acestuia, trăgându-se linii între acestea și cuvântul inițial;
3. Pe măsură ce scrieți cuvinte, idei noi, trageți linii între toate ideile care par a fi conectate;
4. Activitatea se oprește când se epuizează toate ideile sau când s-a atins limita de timp acordată;
 - Etapele pot fi precedate de brainstorming în grupuri mici sau în perechi. În acest fel se îmbogățesc și se sintetizează cunoștințele. Rezultatele grupurilor se comunică profesorului care le notează la tablă într-un ciorchine fără a le comenta sau judeca.
 - În etapa finală a lecției, ciorchinele poate fi reorganizat utilizându-se anumite concepte supraordonate găsite de elevi sau de profesor²⁶.

²⁶ Text este preluat din Păcurari Otilia, (ccord.), *Strategii didactice inovative*, Editura Sigma, București, 2003

Eseul de cinci minute

Se cere elevilor să scrie un lucru pe care l-au învățat în lecție și să formuleze o întrebare în legătură cu acesta. Se poate folosi la finalul unei lecții și permite profesorului o diagnoză asupra ceea ce s-a întâmplat în ora respectivă.

Jurnalul cu dublă intrare

„Jurnalul cu dublă intrare” este o metodă prin care cititorii stabilesc o legătură strânsă între text și propria lui curiozitate și experiență. Acest jurnal este deosebit de util în situații în care elevii au de citit texte mai lungi, în afara clasei.

Pentru a face un asemenea jurnal, elevii trebuie să împartă o pagină în două, trăgând pe mijloc o linie verticală. În partea stângă li se va cere să noteze un pasaj sau o imagine din text care i-a impresionat în mod deosebit pentru că le-a amintit de o experiență personală, pentru că i-a surprins, pentru că nu sunt de acord cu autorul, sau poate că o consideră relevantă pentru stilul sau tehnica autorului. În partea dreaptă li se va cere să comenteze acel pasaj: de ce l-au notat? La ce i-a făcut să se gândească? Ce întrebare au în legătură cu acel fragment? Ce i-au făcut să-l noteze? La ce i-a făcut să se gândească? De ce i-a intrigat? Pe măsură ce citesc, elevii se opresc din lectură și notează în jurnal. Unii profesori cer un număr minim de fragmente comentate, în funcție de dimensiunile textelor.

După ce elevii au realizat lectura textului, jurnalul poate fi util în faza de reflecție, dacă profesorul revine la text, cerându-le elevilor.²⁷

Tabelul conceptelor

Este o metodă grafică foarte utilă pentru a compara mai multe procese sau evenimente. Tabelul trebuie astfel elaborat încât să reflecte aspectele comparabile și să poată duce ușor la concluzii. El poate fi utilizat în anumite momente ale lecției, pentru activitățile de învățare sau ca strategie pe baza căreia se construiește lecția de învățare, în totalitate, sau lecția de evaluare.

„Tabelul conceptelor” poate fi folosit în munca individuală, în echipă, sau în activitatea frontală.²⁸

SINELG

Metodă de monitorizare a înțelegerii și de menținere a implicării elevilor în procesul de predare. Aceasta se bazează pe activitatea de lectură și presupune identificarea în conținutul unui material, prin marcarea cu semne specifice, a informației deja cunoscute (√), a informației noi (+), a informației contradictorii cu ceea ce elevii știu deja (-) și a informației despre care se doresc lămuriri suplimentare (?). Categorizarea informațiilor se poate realiza cu ajutorul tabelului SINELG redat mai jos:

²⁷ Textul a fost preluat din *Predarea interactivă centrată pe elev. Modul de dezvoltare profesională a cadrelor didactice*, Sarivan Ligia (coord.), Editura Educația 2000+, București, 2005

²⁸ Textul a fost preluat din *Ghid metodic pentru studenți și profesori debutanți*, Iuțiș Gheorghe, Pânzariu Argentina, Iriciuc Valerica, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2005

√	+	-	?

Informațiile obținute individual se discută în perechi / grupuri etc., apoi se comunică de către perechi / grupuri profesorului care le centralizează într-un tabel similar la tablă.

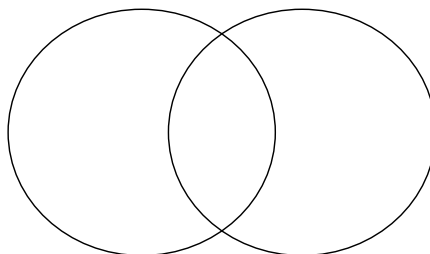
Cunoștințele incerte pot rămâne ca temă de cercetare pentru lecțiile următoare²⁹.

Diagrama Venn

Este tot o metodă grafică folosită pentru a **compara** procese, evenimente, personalități.

Poate fi utilizată în activitățile de învățare sau la fixarea cunoștințelor, ca temă pentru acasă. Este eficientă în formarea capacităților elevilor de a compara două evenimente, procese, noțiuni istorice și de a selecta asemănările dintre acestea.

Diagrama este formată din două cercuri care se suprapun parțial.

Elevii pot lucra individual, în perechi sau în echipă (învață prin colaborare).

1. Fiecare elev completează cercurile cu informațiile referitoare la problemele de comparat; în zona suprapusă notează asemănările (în clasă – activitate de învățare; acasă – activitate de fixare).

2. În perechi – fiecare elev completează un cerc, cu câte una din problemele de comparat; apoi le „suprapun” și realizează „diagrama perechii”, completând asemănările.

3. Se prezintă mai multe produse – se afișează - se analizează (se apreciază, se completează, se corectează).

Profesorul poate realiza o „diagramă a clasei” pe tablă.

4. Dacă se lucrează pe grupe, se afișează produsele grupelor care se analizează.

5. Se realizează o **evaluare formativă**:

- sunt lăudate cele mai complete și mai „frumoase” produse și colaborarea cu partenerul (dacă este cazul);

- elevii sunt atrași de ideea de a desena la **Istorie** și de a-și prezenta rezultatele echipelor în fața clasei.³⁰

²⁹ Păcurari Otilia, (ccord.), *Strategii didactice inovative*, Editura Sigma, București, 2003

³⁰ Textul a fost preluat din *Ghid metodic pentru studenți și profesori debutanți*, Iuțiș Gheorghe, Pânzariu Argentina, Iriciuc Valerica, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2005

Fișele de lucru

Acesta este o metodă care poate contribui la identificarea de către elevi a unor informații sau cunoștințe noi legate de un eveniment sau fapt istoric.

Empatia

Metodele empatică pun elevul în situația de a juca un rol, de a înțelege modul de a gândi, de a simți și de acționa al „celuilalt”, care îi poate fi contemporan sau nu. Metoda empatică dezvoltă gândirea critică și creativitatea elevului.

Elevul trebuie să-și clarifice și să-și precizeze anumite decizii pornind de la informațiile / cunoștințele dobândite; să încerce să intre în „pielea” unei personalități / persoane dintr-o epocă istorică – să empatizeze:

- „Ești...și motivează-ți convingerile”.
- „Motivează-ți decizia”³¹.

Știu/Vreau să știu/Am învățat

Cu grupuri micisau cu întreaga clasă, se trece în revistă ceea ce elevii știu deja despre o anumită temă și apoi se formulează întrebări la care se așteaptă găsirea răspunsului la lecție.

Pentru a folosi această metodă puteți parcurge următoarele etape:

- cereți-le la început elevilor să formeze perechi și să facă o listă cu tot ceea ce știu despre teme ce urmează a fi discutate. În acest timp, construiți pe tablă un tabel cu următoarele coloane: Știu/Vreau să știu/Am învățat (Ogle, 1986), cum este mai jos:

ȘTIU CE CREDEM CĂ ȘTIM?	VREAU SĂ ȘTIU CE VREM SĂ ȘTIM?	AM ÎNVĂȚAT CE AM ÎNVĂȚAT?

- cereți apoi câtorva perechi să spună celorlalte ce au scris pe liste și notați lucrurile cu care toată lumea este de acord în coloana din stânga; poate fi util să grupați informațiile pe categorii;
- în continuare ajutați-i pe elevi să formuleze întrebări despre lucrurile de care nu sunt siguri; aceste întrebări pot apărea în urma dezacordului privind unele detalii sau pot fi produse de curiozitatea elevilor; notați aceste întrebări în coloana din mijloc;
- cereți-le apoi elevilor să citească textul;
- după lectura textului, reveniți asupra întrebărilor pe care le-au formulat înainte de a citi textul și pe care le-au trecut în coloana „Vreau să știu”; vedeți la care întrebări s-au găsit răspunsuri în text și treceți aceste răspunsuri în coloana „Am învățat”; în continuare, întrebați-i pe elevi ce informații au găsit în text, în legătură cu care nu au pus întrebări la început și treceți-le și pe acestea în ultima coloană;
- întoarceți-vă apoi la întrebările care au rămas fără răspuns și discutați cu elevii unde ar putea căuta ei aceste informații;
- în încheierea lecției elevii revin la schema S/V/I și decid ce au învățat din lecție; unele dintre întrebările lor s-ar putea să rămână fără răspuns și s-ar putea să apară

³¹ Textul a fost preluat din *Ghid metodic pentru studenți și profesori debutanți*, Iuliș Gheorghe, Pânzariu Argentina, Iriciuc Valerica, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2005

întrebări noi; în acest caz întrebările pot fi folosite ca punct de plecare pentru investigații ulterioare³².

Interviul

Este o metodă care poate contribui mult la dezvoltarea capacității elevilor de a formula întrebări corecte și de a comunica.

Proiectul

Metoda implică învățarea activă, presupune strângerea de informații, prelucrarea și sistematizarea acestora, „producere de idei”, căutarea de soluții, interpretarea, reflecția personală, comunicare, interacțiuni, inventivitate și creativitate etc³³.

Motivează-ți opinia

Metoda dezvoltă capacitatea elevilor de a analiza cauzele sau urmările unor evenimente sau fapte istorice, pornind de la o analizarea unei surse istorice sau de la o informație oferită de către profesor.

În zilele noastre, istoria secolului XX constituie un domeniu intens mediatizat. Argumentele pot fi foarte diferite. Secolul XX este, fără îndoială, o perioadă foarte apropiată nouă. Acesta cuprinde o problematică de interes deosebit pentru tineri, care o preferă, oricum, istoriei antice, medievale și moderne. Interesul provine din faptul că există numeroase probleme controversate și sensibile, există numeroase surse istorice, inclusiv audio și video și martori oculari evenimentelor, se pot explica mai lesne schimbările politice din ultimele decenii.

În mai toate programele și manualele de istorie din Europa, inclusiv în România, se pot regăsi subiecte, ca de exemplu:

- Cauzele primului război mondial;
- Lovitura de stat bolșevică din 1917;
- Harta politică a Europei după 1918;
- Criza economică din 1929-1933;
- Ascensiunea regimurilor totalitare;
- Reconstrucția Europei după 1945;
- Epoca Războiului Rece;
- Decolonizarea;
- Cooperare politică și economică după 1945;
- Uniunea Europeană;
- Glasnost și Perestroika, Prăbușirea U.R.S.S.
- Afirmarea statelor democratice din Centrul și Sud-Estul Europei.

Pentru a se asigura o înțelegere corectă de către elevi a evenimentelor secolului al XX-lea, se impune ca profesorul de istorie să urmărească câteva obiective și anume:

³² Textul a fost preluat din *Predarea interactivă centrată pe elev. Modul de dezvoltare profesională a cadrelor didactice*, Sarivan Ligia (coord.), Editura Educația 2000+, București, 2005

³³ Textul a fost preluat din *Ghid metodic pentru studenți și profesori debutanți*, Iutiș Gheorghe, Pânzariu Argentina, Iriciuc Valerica, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2005

- Să se explice elevilor că istoricii, autorii de manuale, ziariștii și producătorii de filme TV, cu tematică istorică, nu doar prezintă faptele, ci adesea încearcă să le interpreteze, să stabilească conexiuni între fapte și evenimente;
- Să explice elevilor și să folosească cu aceștia concepte-cheie legate de studiul istoriei, ca de exemplu: cronologie, schimbare, continuitate, cauzalitate și altele;
- Să deosebească faptele istorice de părerile formulate în legătură cu acestea și să identifice prejudecățile și stereotipiile legate de acestea;
- Să explice elevilor că faptele istorice pot fi utilizate de către indivizi diferiți, în scopuri diferite sau pentru a sprijini diferitele interpretări cu privire la același eveniment, proces sau fenomen istoric;
- Să accepte că vis-a-vis de un fapt sau eveniment istoric există o multitudine de abordări sau perspective, ceea ce exprimă, de fapt, o multitudine de presupuneri, fapte, credințe.

Pentru o abordare corectă la clasă a problematicii secolului XX profesorul poate recurge la mai multe căi, și anume:

- Compararea unor evenimente sau procese istorice și a consecințelor lor;
- Utilizarea adecvată a conceptelor-cheie;
- Identificarea unor posibile legături între fenomenele și evenimentele din secolul XX;
- Utilizarea metodelor de lucru interactive la clasă;
- Formarea la elevi a unei concepții de ansamblu privind secolul al XX-lea;
- Utilizarea metodei multiperspectivității și abordarea corectă a problemelor sensibile și controversate.